

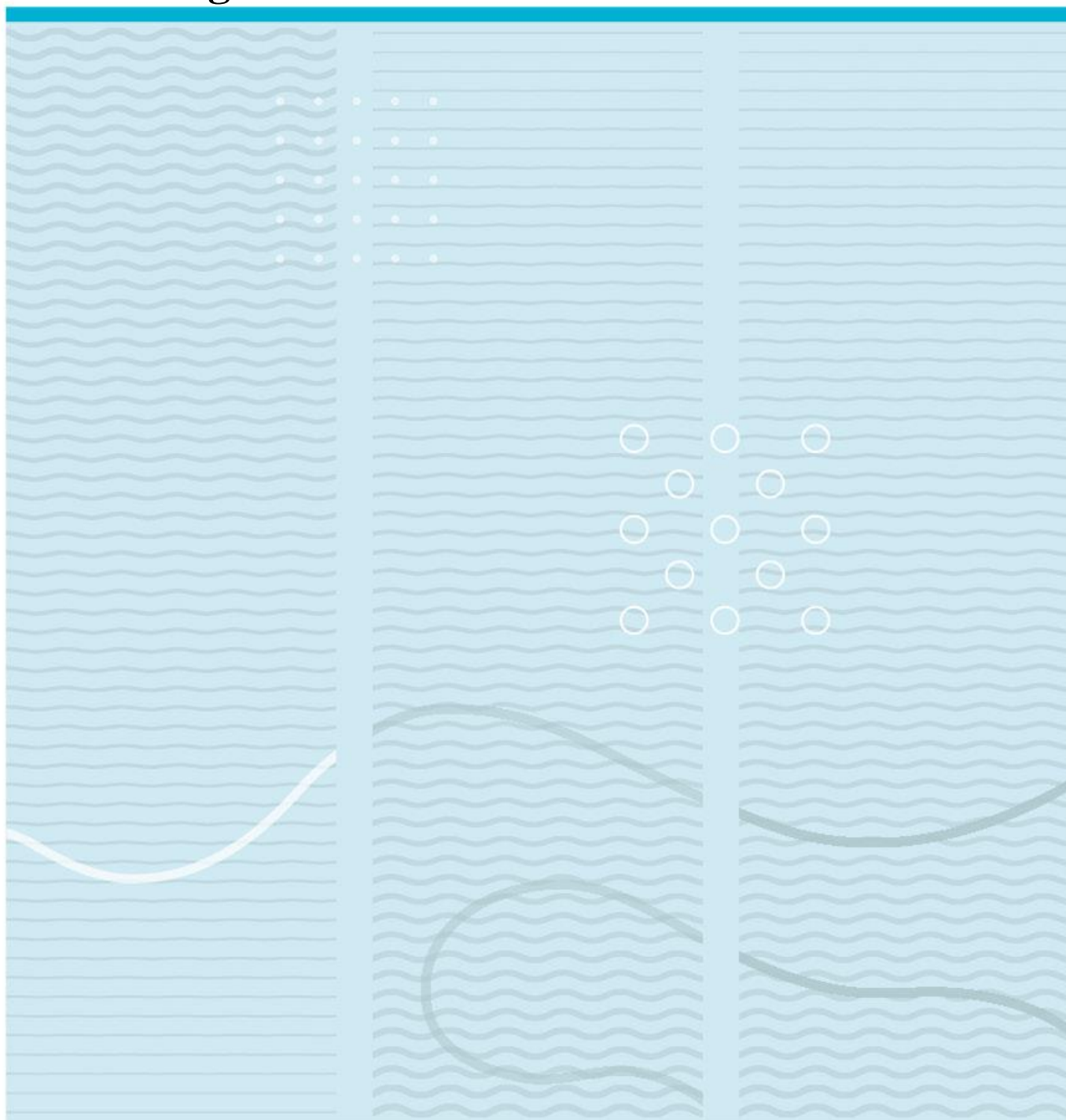

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialfag
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Mastergradsavhandling

Studieprogram: Master i samfunn og helse – forebyggende arbeid med barn og unge
Vår 2022

Desiree Sørensen

Sårbare barn – Norske læreres møte med barn utsatt for omsorgssvikt

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialfag
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Desiree Sørensen

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG.....	3
INTRODUKSJON	3
FORSKNINGSSPØRSMÅL	4
LITTERATURSØK.....	4
BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA.....	5
BEGREPSAVKLARING.....	5
METODE.....	6
KVALITATIV METODE	6
REKRUTTERING AV INFORMANTER.....	7
ANALYSE.....	7
FORSKNINGSETIKK.....	9
VALIDITET	9
RELIABILITET	10
SVAKHETER VED STUDIEN	10
RESULTATER	11
FUNN.....	11
DISKUSJON.....	12
METODOLOGI	12
REKRUTTERINGSPROSESS.....	12
AVSLUTNING.....	14
REFERANSELISTE.....	15
VEDLEGG 1.....	16
VEDLEGG 2.....	17
VEDLEGG 3.....	18
VEDLEGG 4.....	22
ARTIKKEL	25

Sammendrag

Det finnes tydelige sammenhenger mellom erfaringer med omsorgssvikt og skjevutvikling samt psykososiale problemer. Det er også klare indikasjoner på hvor alvorlige og langvarige konsekvenser slike opplevelser i barndommen kan ha for videre utvikling og fremtidig voksenliv. Dette prosjektet tar for seg denne tematikken og har sett på hvordan en yrkesgruppe som tilbringer mye tid med de samme barna går frem for å identifisere, rapportere og forebygge omsorgssvikt blant sine elever. Målet med prosjektet var å finne ut av hvordan lærere opplever en slik vanskelig og uangripelig tematikk, og hva de gjør for å oppdage tilfeller av omsorgssvikt blant sine elever. Resultatene drøftes og fortolkes i lys av internasjonal litteratur for å se om forholdene er de samme og om lærernes erfaringer, identifiseringer og rapporteringer ligner de funnene fra internasjonale studier. I dette prosjektet kom det tydelig frem at det var relasjoner, omsorg, trygghet, kommunikasjon og sosiale forhold som var de temaene som var mest relevante i lærernes hverdag, og at det var disse temaene de så på som de viktigste faktorene for å identifisere, rapportere og forebygge så mange tilfeller som mulig.

Introduksjon

Omsorgssvikt er et folkehelseproblem som påvirker mange mennesker i ulike aldre, og som kan ha langvarige og alvorlige konsekvenser. Temaet oppgaven tar for seg er lærere på norske barneskoler og deres opplevelse av, og erfaringer med, omsorgssvikt. For å svare på denne oppgaven ønsker jeg å rette søkelyset på fire forskningsspørsmål. De vil alle bidra til å gi et helhetlig bilde av temaet jeg ønsker å se nærmere på, og bidra til å belyse et komplekst samfunnsfenomen.

Ved å ha fokus på fire ulike spørsmål som omhandler barn og lærere i en skolesetting håper jeg at det kan fremkomme ny kunnskap på feltet, spesielt siden lærerne selv har mulighet til å reflektere over deres egne erfaringer, samtidig som de får tenkt over effektiviteten til verktøyene de benytter seg av. Det vil i tillegg være interessant å se om norske lærere skiller seg ut i forhold til de internasjonale studiene, eller om situasjonene de opplever i stor grad er like.

Forsknings spørsmål

Forsknings spørsmålene vil lyde som følgende:

«Hvilke tegn og signaler kommer til uttrykk av barn som opplever omsorgssvikt, og på hvilke måter oppdager lærere disse?»

«Hvilke risikofaktorer kan sees som de viktigste når det kommer til barn og unge?»

«Hvordan kan skolen fungere som en beskyttende faktor for barn som er utsatt for omsorgssvikt?»

«Hvilke verktøy benytter barneskolelærere for å identifisere omsorgssvikt blant elevene på skolen?»

Litteratursøk

En av de første tingene som ble gjort i forbindelse med forberedelser til temaavgrensning og skriving av prosjektskisse var litteratursøk. Dette for å finne ut av hva slags informasjon som allerede fantes, og for å se om det finnes relevante kunnskapshull som det kunne være mulig å se nærmere på. Gjennom dette litteratursøket kom det tydelig frem at det finnes masse forskning og artikler på temaer som omsorgssvikt, men at det derimot ikke finnes så mye forskning på omsorgssvikt og lærere. Det viste seg også at det fantes lite artikler på norsk som har tatt for seg en norsk sammenheng, men det fantes en god del om dette temaet i internasjonal litteratur med artikler på engelsk. Noe annet som ble tydelig var at flesteparten av disse studiene var kvantitative studier med mange lærere og spørreskjemaer, men ikke så mange av dem var utført ved å ta i bruk kvalitative metoder. Dette var enda en faktor som gjorde at jeg ønsket å utføre et kvalitativt forskningsprosjekt, for å få en forståelse av lærernes egne erfaringer og opplevelser med omsorgssvikt, og deres egne refleksjoner når det kommer til forekomst og forebygging.

Begrunnelse for valg av tema

Interessen for valgt tema startet i prosessen med å skrive bacheloroppgave. Temaet for den oppgaven var partnerdrap, og ettersom partnerdrap er ytterste konsekvens av partnervold og vold i nære relasjoner virket det interessant å ved en senere anledning få muligheten til å skrive en oppgave som ser et lignende tema fra barns perspektiv. Dette gjorde at omsorgssvikt ble et relevant tema for denne masteroppgaven, og spesielt siden det passer godt inn i beskrivelsen av studieretningen Samfunn og helse – forebyggende arbeid med barn og unge. Omsorgssvikt får konsekvenser på samfunnsnivå, samt at det ofte også får alvorlige følger for den fremtidige helsen til de utsatt for det. Det er derfor et særlig viktig område og samfunnsproblem som i stor grad burde forebygges, slik at barn og unge slipper å ta med seg alvorlige og skadelige opplevelser inn i voksenlivet.

Begrepsavklaring

I denne artikkelen vil begrepet omsorgssvikt brukes som en fellesbetegnelse på både overgrep og forsømmelse (Møller, 2018, s. 50). Forsømmelse er et begrep som dekker omsorgspersoners manglende evne til å oppfylle barnas grunnleggende behov, som mat, husly og tilsyn, samt følelsesmessige, skolemessige og medisinske behov. Overgrep vil dekke fysisk, psykisk og seksuelle overgrep. Fysiske overgrep skyldes skader påført av omsorgspersoner som ikke skyldes uhell og emosjonelle eller psykiske overgrep omfatter atferd fra omsorgspersoner som hemmer barns emosjonelle utvikling (Møller, 2018, s. 51).

Blindheim opererer med fire former for omsorgssvikt: fysisk mishandling, emosjonell trakassering, neglisjering og seksuelt misbruk. Dette er de samme begrepene som inngår i definisjonen til Møller, og vil videre brukes ved fellesbetegnelsen omsorgssvikt (Blindheim, 2012, s. 170).

Metode

Kvalitativ metode

I arbeidet med å velge en metodisk tilnærming tok jeg utgangspunkt i spørsmål som: Hvordan burde data samles inn? Hvem skal jeg samle inn data fra? Og Hva slags data tenker jeg å samle inn? (Everett & Furseth, 2021, s. 139). Ved å ta stilling til disse spørsmålene falt svaret på et kvalitativt forskningsprosjekt. Kvalitative forskningsprosjekter er særlig godt egnet når man ønsker å fortolke informantenes egne opplevelser og erfaringer da det i stor grad er fokus på forståelse fremfor forklaring og data i form av tekst, og nærhet til informantene (Tjora, 2017, s. 24).

Metoden som ble brukt var derfor semistrukturerte dybdeintervjuer. Dette er en metodisk tilnærming som gjorde det mulig for meg å skape en fri samtale med informantene, selv om jeg på forhånd hadde laget en intervjuguide. Denne avslappende måten å intervju på vil bidra til at sensitive temaer, lignende de jeg ønsker å ta opp, blir lettere å snakke om, og at man kan stille mer utdypende spørsmål hvis det viser seg nødvendig. Det vil også gjøre det lettere for informantene når intervjueren bruker mer åpne spørsmål slik at de får muligheten til å reflektere over egne erfaringer og fortelle det på sin egen måte, noe som er det jeg var ute etter (Tjora, 2017, s. 113). Åpne spørsmål kan igjen føre til at informanten selv kan velge å gå i dybden der de føler de har mye å bidra med, samtidig som jeg kan stille så mange eller så få oppfølgingsspørsmål jeg føler er nødvendig. Målet med dybdeintervjuer er å få et innblikk i informantenes livsverden og på den måten kunne utforske deres opplevelser og erfaringer, og reflektere rundt dette (Tjora, 2017, s. 114). Dette vil være særlig interessant i forhold til et sosialkonstruktivistisk perspektiv der man ønsker å se på hvordan informantene selv er kapable til å skape mening på bakgrunn av sine erfaringer og opplevelser (Tjora, 2017, s. 115).

Widerberg har presisert viktigheten av at begge parter kan føle seg trygge under utførelsen av dybdeintervjuer som omhandler sensitive temaer, noe som ble gjort ved at jeg forsikret om at jeg ikke ønsket å snoke i personlige aspekter ved informantenes liv, og at jeg kun er interessert i informasjon som omhandler temaet (Widerberg, 2001, s. 59). Her viser hun til hvor viktig tillit, gjensidig respekt og høflighet er i en slik prosess.

Rekruttering av informanter

Målet med prosjektet var å komme i kontakt med noen som tilbringer mye tid med barn fra 6-12 år, utenom foreldrene, og valget falt derfor naturlig på barneskolelærere. De ser de samme barna i mange timer hver ukedag og har en unik mulighet til å følge disse barna i flere år. Jeg var derfor trygg på at de aktuelle lærerne kunne gi meg verdifull innsikt og reflekterte svar på mine forskningsspørsmål, og at det vil tilføye mye relevant informasjon til mitt prosjekt.

Selve rekrutteringen av informanter foregikk på tre ulike måter. Rekrutteringsprosessen startet med at jeg googlet barneskoler i nærområdet for å finne e-postadressene til rektorene på de aktuelle skolene. Jeg sendte deretter en introduksjonsmail for å presentere meg og prosjektet, samt at jeg sendte med informasjonsbrevet sånn at aktuelle lærere fikk mer informasjon hvis de ønsket det. Rektorene ga deretter videre beskjed til sine lærere om prosjektet og ga de enten min e-post eller beskjed om å gi tilbakemelding til rektor slik at rektor kunne sende meg kontaktinformasjon på lærere som ønsket å delta. Dette førte til at jeg fikk tak i en kontaktlærer som ønsket å delta i prosjektet. Da jeg innså at det var vanskelig å få tak i nok informanter publiserte jeg et innlegg på min egen Facebook-profil som ble delt i en gruppe for vernepleiere som jobber i skolesektoren. Der var det to stykker som ønsket å delta, en kontaktlærer og en sosiallærer. Den siste informanten ble rekruttert ved at ei venninne som jobber som lærervikar spurte en av lærerne hun hadde blitt kjent med på jobb om hun ønsket å delta i prosjektet. Det hadde hun så prosjektet består derfor av fire informanter med ulik grad av erfaring, utdanning og fra tre ulike barneskoler.

Analyse

Datamaterialet i dette prosjektet ble analysert ved hjelp av prinsippene for tematisk analyse. Fremgangsmåten som ble brukt var de seks stegene i artikkelen til Braun & Clarke (Braun & Clarke, 2006, s. 87-93). Først ble jeg kjent med datamaterialet ved at jeg transkriberte alle intervjuene, der fikk jeg umiddelbart noen tanker rundt hva lærerne synes er spesielt viktig når det kommer til temaet om omsorgssvikt på norske barneskoler, og det startet å danne seg et bilde av sammenhenger og fellestrekk. Dette gjorde jeg ved at jeg delte et A4 ark inn i tre deler der den første kolonnen bestod av mine temaer i forskningsspørsmålene, kolonne to bestod av svarene

lærerne ga på de aktuelle forskningsspørsmålene og kolonne tre bestod av overordnede temaer som dekket de svarene jeg fikk på spørsmålene jeg stilte i intervjuene. Deretter lagde jeg de første kodene ved å skrive ned gjengående og viktige temaer fra datamaterialet ved hjelp av Post-it-lapper og fargede markører. Steg tre var å lete etter mer overordnede temaer som jeg fant ved at jeg noterte ned alle variasjoner av de samme begrepene og lagde overordnede temaer som dekket flere undertemaer. Dette gjorde jeg vet at jeg noterte ned de mest brukte begrepene på ulike Post-it-lapper der alle begrepene hadde sine egne A4 ark slik at jeg kunne markere ut i variasjonene i intervjuene og se hvilke temaer og begreper som var mest dekkende for det lærerne fortalte meg. Disse arkene ble gjennomgått for å finne de hovedtemaene som best beskrev meningen og intensjonene til lærerne sånn at de dekket de aspektene de så på som viktige. Avslutningsvis bestemte jeg meg for navn på temaene som fanget essensen i det jeg prøvde å fortelle og som ga en god beskrivelse av funnene i datamaterialet (Johannessen et.al, 2016, s. 173-178).

Fenomenologisk sosiologi beskrives som en retning som er opptatt av hvordan subjekter konstruerer mening, altså hvordan subjekter skaper mening. Ønsket innenfor denne retningen vil være å forstå hvordan kompetente aktører på en refleksiv måte klarer å konstruere en ordnet og meningsfull sosial verden det er mulig å orientere seg i (Aakvaag, 2008, s. 76). Ved hjelp av fenomenologisk metode ønsker dermed forskeren å få en forståelse av informantenes livsverden. På den måten er forskeren interessert i innholdet i datamaterialet og leser derfor det innsamlede materialet på en fortolkende måte for å forstå meningen i informantenes egne erfaringer. Dette er en fin metode dersom man ønsker å undersøke et fenomen ved å se på hvordan det oppleves for ulike personer (Johannessen et.al, 2016, s. 171).

En annen retning som har som hovedidé å fortolke er hermeneutikken. Den forstående metode er sentral i humanvitenskapelig forskning og hermeneutikkens oppgave er å redegjøre for hva forståelse er (Thomassen, 2006, s. 159; Skirbekk & Gilje, 2007, s. 423). For å kunne forstå menneskers indre opplevde livserfaringer må vi studere og fortolke menneskers uttrykksformer, dette kan gjøres ved å bruke en hermeneutisk tilnærming (Thomassen, 2006, s. 160). Hermeneutisk tilnærming ønsker å komme frem til en tolkning og en forståelse av menneskers subjektive tilværelse. Samtidig som denne tilnærmingen også fokuserer på forskerens egen subjektivitet, forskerens forforståelse, i møte med det samfunnet en selv er en del av, og hvorvidt det er mulig å være en objektiv observatør i forskningsprosesser der man studerer fenomener man selv har et forhold til, eller en forforståelse av (Schiefløe, 2011, s.49).

Forskningsetikk

På bakgrunn av mangel på erfaring var de største utfordringene ved gjennomføringen av prosjektet konfidensialitet og det formelle rundt gjennomføringen av et prosjekt av denne typen (Tjora, 2017, s. 46). Konfidensialitet er viktig og skal sørge for at det ikke blir utgitt identifiserbar informasjon om verken informantene eller andre som blir diskutert i intervjuene, og ble i særlig grad overholdt i denne oppgaven, spesielt ettersom lærere har taushetsplikt og temaet som ble diskutert er sensitivt. Konfidensialitet var derfor et stort fokus på forhånd for å sikre at informantenes identiteter ikke kunne bli gjenkjent (Balsvik & Solli, 2008, s. 368). Et annet aspekt som ble en utfordring på bakgrunn av personlige egenskaper var stressende situasjoner rundt flytting av avtaler og intervjuer, samt stresset som oppstod ved at det var vanskelig å rekruttere et tilfredsstillende antall informanter (Tjora, 2017, s. 49). Noe annet som er viktig når det kommer til forskningsetikk er anonymisering, noe som er særlig viktig når informantene skal snakke om og diskutere sensitive temaer. Det var her spesielt viktig å følge de etiske retningslinjene som ligger til grunn for gjennomføring av kvalitative forskningsprosjekter (Tjora, 2017, s. 177).

Et av de viktigste stegene i en slik prosess er å sørge for at man innhenter informert samtykke fra informantene (Balsvik & Solli, 2008, s. 362). Dette ble gjort ved at informantene fikk tilsendt et informasjonsbrev der de etter å ha lest brevet skulle skrive under på informert samtykke og sende dokumentet i retur. Dette er viktig for å gi informantene informasjon om hva det innebærer å delta i prosjektet, samt at de skal få en innføring i hvilke rettigheter de har som informanter. Underskriften skal nedfelles uten noen form for tvang, og selv om man ikke i kvalitative studier kan gi noen garanterte detaljer om hvordan man kommer til å tolke materialet, så skal informantene uansett være informert om dette på forhånd (Balsvik & Solli, 2008, s. 363).

Validitet

Validitet beskriver dataenes relevans, eller hvor godt dataene representerer det fenomenet man ønsker å studere. Det finnes ulike varianter av begrepet som intern validitet, ytre validitet og begrepsvaliditet. I et slik prosjekt som er utført her er det begrepsvaliditet som er mest relevant. Begrepsvaliditet går ut på relasjonen mellom fenomenet som skal undersøkes og dataene man samler inn, som at dataene skal være gode representasjoner av det fenomenet man undersøker

(Johannessen et.al, 2016, s. 66). I dette prosjektet har jeg en konkret begrepsforklaring og denne ble også forklart til informantene under intervjuet, slik at de visste nøyaktig hvilken informasjon jeg var ute etter. Dette gjorde at dataene jeg samlet inn var gode representasjoner av fenomenet og at jeg samlet inn riktig data i forhold til prosjektets tema.

Reliabilitet

Begrepet reliabilitet omhandler dataenes pålitelighet. I forskningssammenheng går dette ut på nøyaktigheten av studiens data, måten de samles inn på, hvilke data som blir brukt, og hvordan bearbeidingen foregår. Dette vil kunne testes ved at andre forskere undersøker samme fenomen, og dersom flere forskere kommer frem til samme resultat vil det tyde på en høy grad av reliabilitet (Johannessen et.al, 2016, s. 36). Ettersom denne oppgaven inneholder både intervjuguide, informasjon om rekruttering av informanter og analysemetode vil det være naturlig å anta at prosjektet kan replikeres av andre forskere og at de vil komme frem til lignende resultater dersom de undersøker fenomenet på samme måte. Dersom dette skjer vil dette prosjektet ha en stor grad av reliabilitet.

Svakheter ved studien

Noen av de mest åpenbare svakhetene ved studien ble fremhevet under rekrutterings- og intervjuprosessen og går på ensformighet når det kommer til informanter. Alle informantene var kvinner med tilnærmet lik alder og alle jobbet på mellomtrinnet fra 4. – 7.trinn. Det å rekruttere informanter fra en arbeidsgruppe som har jobbet under store deler av pandemien var utfordrende, og det er mulig at oppgavens datagrunnlag hadde sett annerledes ut med flere informanter, og spesielt dersom informantene hadde hatt ulikt kjønn, alder og arbeidssted som omhandlet alle barneskolens klasser.

Resultater

Funn

Når det kommer til spørsmålet om tegn og signaler var det temaene atferd og kontakt som var mest fremtredende blant lærernes svar. Lærerne forklarte hvordan særlig endring i atferd var noe de spesielt la merke til blant sine elever, og illustrerte hvordan både utagerende atferd, innesluttet atferd, at de gråter lettere, er med i konflikter de vanligvis ikke er en del av, at de blir mer monotone, endring i spisevaner, vansker med følelsesregulering, seksuell atferd og lek og ulike kommentarer alle var typer av atferd som de var opptatt av og oppmerksomme på i prosessen med å oppdage omsorgssvikt. Temaet kontakt gikk spesielt ut på at det kan være vanskelig å oppnå kontakt med elever som har det vanskelig hjemme da de sjelden stoler på voksne og ofte trekker seg unna, og at et typisk tegn er når de søker kontakt, men allikevel avviser den fysiske kontakten.

Rundt spørsmålet om hva lærerne tenker på som risikofaktorer var det temaene sosiale forhold og sosioøkonomiske forhold som var mest relevante. De utdypet sosiale forhold som alkohol og rusmiddelmisbruk, mors og fars bakgrunn, psykiske lidelser hos noen av familiemedlemmene, psykiske eller fysiske begrensninger hos barnet selv, syke foreldre, tidligere opplevde traumer, barnas eget temperament, annerledeshet i form av fysisk utseendet eller etnisk bakgrunn og at det har vært omsorgssvikt i flere ledd i samme familie. Disse temaene overlapper til en viss grad, men når det kommer til sosioøkonomiske forhold ble fokuset lagt mer på familiens ressurser både økonomisk og ellers, dårlig økonomi innad i familien, lavere utdanningsnivå blant foreldrene og fattigdom. Et av sitatene passer fint inn i dette ved *«at man tenker omsorgssvikt som noe voldsomt noen har gjort, og innimellom så er det liksom bare at man ikke får den støtten man trenger»*.

Det var spesielt rundt skolen som beskyttende faktor at de fleste gjentakende temaene var særlig representert. Her var det temaene relasjoner, trygghet, å se eleven, omsorg og mestring som stod sterkest frem som beskyttende faktorer for sårbare barn på skolen. De viktigste aspektene som lærerne dro frem når de ble spurt om skolen kunne fungere som en beskyttende faktor var trygge relasjoner til voksne, følelsen av å bli sett og akseptert, mestringsstrategier, læringen av sosiale ferdigheter, veiledning og tilbakemeldinger, undervisning i livsmestring, følelser, vold og kroppen min eier jeg, fast lærer over lengre tid, skolen som en fri-arena, klassemiljø og lærerrelasjoner og at skolen kan fange opp ting og hjelpe dersom for eksempel omsorgssvikt foregår. Et av de viktigste aspektene var trygghet, *«men jeg føler at skolen skal være et fint sted å være da, at man er trygg*

der» og relasjoner både til læreren og til andre jevnaldrende, samt det å føle at man blir sett, spesielt hvis dette er noe som ikke skjer så ofte hjemme.

Resultatet som oppstod på spørsmålet om verktøy var varierende og det virker som det er veldig individuelt og opp til den enkelte skolen hvilke verktøy de ønsker å benytte seg av. Noe som allikevel stod sterkt hos alle lærerne var samtaler og god kommunikasjon, både med andre lærere, helsesykepleier, rektor og barnevernet, samt antenner eller magefølelse som man får etter å ha opparbeidet seg litt erfaring og blitt godt kjent med elevene sine. Noen av de spesifikke verktøyene var opplæring i traumbasert omsorg, undersøkende samtaler, jevnlig elevsamtaler så ofte som hver måned, pedagogisk analyse, elevundersøkelsen og brosjyrer med informasjon om hvem man kan snakke med dersom man trenger det. Et av de viktigste poengene ble oppsummert av en av lærerne da hun sa: «*Det er noe som heter: hvis du ikke tror det så ser du det ikke, vi må tro det*».

Diskusjon

Metodologi

Den kvalitative metoden som ble valgt i dette prosjektet synes jeg passet veldig fint med tanke på prosjektets tematikk, og jeg merket at jeg lærte mye og fikk mange nye tanker rundt temaet av å høre på og snakke med mennesker som håndterer slik tematikk på daglig basis. Dette ga prosjektet den dybden som er nødvendig for å forstå og undersøke et slikt komplekst samfunnsfenomen, og kvalitative dybdeintervjuer med barneskolelærere ga meg akkurat dette. Denne metoden passet i tillegg særlig godt da forskningsspørsmålene var åpne og inviterte informantene til refleksjon rundt temaet og spørsmålene som ble stilt.

Rekrutteringsprosess

I prosessen med å bestemme meg for hvilken metode jeg ønsket å ta i bruk i oppgaven falt jeg ned på at jeg ville gjøre et kvalitativt forskningsprosjekt. Dette gjorde jeg til dels fordi jeg synes kvalitative funn og data er mer interessant å jobbe med, samtidig som jeg ønsker å tilegne meg

erfaring når det kommer til å intervju informanter ettersom jeg ønsker meg en fremtidig jobb der jeg snakker med mennesker om lignende temaer. Det finnes også som tidligere nevnt en god del internasjonale kvantitative studier rundt temaet, så det vil være spesielt interessant å utføre et kvalitativt forskningsprosjekt for å se på flere av de samme aspektene. Det kvalitative aspektet vil gi meg en bedre forståelse av lærernes opplevelser og erfaringer og gi dem muligheten til å reflektere over disse på en unik måte sammenlignet med kvantitative studier. Derfor besluttet jeg at en slik metode ville være mest gunstig for min del og bidra til å gi meg verdifull erfaring og kunnskap. Veileder og jeg var også inne på ideen om å kombinere et kvalitativt forskningsprosjekt med litteraturstudie, men vi diskuterte dette på et tidspunkt der jeg allerede hadde gjennomgått all litteraturen jeg hadde planlagt, så jeg synes derfor at det ville bli litt for tidkrevende og tungvint ettersom jeg allerede hadde funnet ønsket litteratur. Hadde jeg tenkt på den muligheten å kombinere to metoder før jeg startet arbeidet med masteroppgaven hadde jeg nok endt opp med å gjøre begge deler da de komplementerer hverandre på en fin måte.

Når det gjelder utvelgelse av informanter hadde jeg dette veldig klart for meg en god stund, men jeg gjorde det nok vanskeligere for meg selv ved å velge lærere, spesielt siden sommerferien kom samtidig som jeg fikk godkjent prosjektbeskrivelsen og fikk prosjektet godkjent av NSD. Dette gjorde at prosessen med å finne informanter ikke kunne starte før i slutten av august, og bidro til mer stress og venting enn ønskelig.

Jeg fant i tillegg ut at det ikke var så enkelt som jeg hadde trodd å rekruttere informanter, da jeg tok kontakt med rektor på barneskole og forklarte hva prosjektet handlet om og hvilke informanter jeg ønsket. Jeg hadde et mål om å finne alle de ønskede informantene fra samme skole slik at intervjuene kunne utføres på tilnærmet samme tidspunkt, men det var kun én lærer fra den barneskolen som var interessert i å delta i prosjektet. Dette førte til at jeg måtte kontakte flere rektorer på andre barneskoler og starte den prosessen om igjen.

Jeg endte opp med å kontakte 13 barneskoler i håp om at jeg fant et passende antall informanter, målet var som nevnt å finne det ønskede antallet informanter fra samme skole, men sånn ble det ikke, så da jeg forstod at dette kom til å bli vanskelig bestemte jeg meg for å kontakte et større antall skoler for å sikre at jeg fikk tak i det antallet informanter jeg trengte. Gjennom denne prosessen fikk jeg tak i en informant fra en barneskole. Samtidig som introduksjonsmailene ble sendt til aktuelle barneskoler var jeg så heldig at ei venninne som er vernepleier publiserte innlegget jeg hadde delt på min egen Facebook-side i en Facebook-gruppe for vernepleiere som jobber i

skolesektoren, og det var der jeg fant de to neste informantene. Den siste informanten ble også funnet gjennom mitt eget nettverk og egne forbindelser.

Intervjuet med informantene ble utført via Facebook sin videofunksjon ettersom informantene bodde et stykke unna og det var lettest og tryggest å utføre intervjuet på denne måten, spesielt med tanke på rådende smittesituasjon da intervjuene fant sted. Dette gjorde det i tillegg lettere for lærerne å få til i en hektisk hverdag preget av pandemi og ytterligere stress koblet til dette.

Avslutning

Omsorgssvikt er et samfunnsfenomen som i senere tid har fått større oppmerksomhet i media og innenfor politikken, men det gjenstår mye forskning og videre arbeid for å minske forekomsten ytterligere. Jeg synes dette prosjektet gir et helhetlig bilde av hvor kompleks problematikken egentlig er, og hvordan en yrkesgruppe som ser dette på nært hold ønsker å bidra til å forbedre fremtidsutsiktene til de utsatte barna, men at det kreves ytterligere ressurser og arbeidsgrupper da lærerne allerede er overarbeidet og har for mange arbeidsoppgaver som det er. Det kreves en tverrfaglig tilnærming som kan bidra til å hjelpe disse familiene der de er, enten det er barnehager, helsestasjon, barneskole eller barnevern. Samarbeid er viktig for å sørge for at disse barna ivaretas og at oppdagede tilfeller ikke faller gjennom sprekker i systemet.

Resultatene fra denne studien vil bidra med kunnskap på feltet ettersom de sier noe om norske forhold når det kommer til temaet om omsorgssvikt på norske barneskoler. Vi har fått et innblikk i hvordan lærere opplever dette fenomenet og hva de tenker må gjøres for at vi bedre skal kunne forebygge at så mange som mulig slipper slike erfaringer i barndommen og at så mange barn som mulig har muligheten til å vokse opp uten forhøyede sjanser for negative utfall.

Det er som nevnt i selve artikkelen behov for ytterligere forskning på feltet da omsorgssvikt vil fortsette å være et stort folkehelseproblem dersom ikke forebyggende tiltak blir iverksatt. Det vil også være viktig å se på ulike aspekter ved det for å finne ut hvilke områder som har størst behov for forebygging, og hvor det er viktigst å sette inn innsats for at antallet barn som opplever omsorgssvikt skal gå ned.

Referanseliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag.
- Balsvik, E. & Solli, S. M. (2008). *Introduksjon til samfunnsvitenskapene – en antologi*. Universitetsforlaget.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. Nr. 3 (Vol 2). S. 77-101. <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Blindheim, A. (2012). Ettvirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Tidsskriftet Norges barnevern*. Nr. 3 (Vol 89). S. 168-195). Universitetsforlaget. [https://ezproxy2.usn.no:2146/tnb/2012/03/ettvirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og o](https://ezproxy2.usn.no:2146/tnb/2012/03/ettvirkninger_av_traumatiserende_hendelser_i_barndom_og_o)
- Everett, E. L. & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven, hvordan begynne – og fullføre*. 2.utg. Universitetsforlaget.
- Johannesen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5.utg. Abstrakt forlag.
- Møller, G. (2018). *Kunnskapsgrunnlag – Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge*. (Helsedirektoratet Rapport IS-2696). Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/kunnskapsgrunnlag-metoder-for-tidlig-identifisering-av-risiko-hos-barn-og-unge/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf/> /attachment/inline/d41f4072-ab66-4747-90e9-e9dcfe96ff65:ad36b31ca6167e7b8b1a61acab675effd970366a/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf
- Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn – innføring i sosiologisk forståelse*. 2.utg. Fagbokforlaget.
- Skirbekk, G. & Gilje, N. (2007). *Filosofihistorie – innføring i Europeisk filosofihistorie med særlig vekt på vitenskapshistorie og politisk filosofi*. Universitetsforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis – innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3.utg. Gyldendal Norsk Forlag.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Universitetsforlaget.

Vedlegg 1

Artikkelkrav Forebygging.no

Fagartiklene skal inneholde følgende elementer:

Fagartikkel: 10-15 sider tekst, med et omfang på inntil 6000 ord

- Tittel
- Forfatter
- Sammendrag
- Innledning
- Hovedtekst
- Oppsummering/avslutning
- Kildehenvisninger (for fagartikler, valgfritt for kronikker og praksiserfaringer)
- Søke-/nøkkelord (3-5 ord) for fagartikler, kronikker og praksiserfaringer
- APA 7th

Vedlegg 2

Intervjuguide LÆRERE

Forskningsspørsmål:

- Hvilke tegn og signaler kommer til uttrykk hos barn som opplever omsorgssvikt og på hvilke måter oppdager lærere disse?
- Hvilke risikofaktorer kan sees som de viktigste når det kommer til sårbare barn og unge?
- Hvordan kan skolen fungere som en beskyttende faktor for barn som er utsatt for omsorgssvikt?
- Hvilke verktøy benytter barneskolelærere for å identifisere omsorgssvikt?

Generell info:

- Hva er din rolle på skolen?
- Hvor mye kontakt har du med elever i løpet av vanlig en dag?
- Hvor lenge har du jobbet som lærer? #
- Hva liker du best ved jobben din?
- Hva legger du i barns grunnleggende behov?
- Hvilke egenskaper/hvilken kompetanse ser du som spesielt viktig i din arbeidshverdag?

Omsorgssvikt:

- Kan du fortelle meg hva du tenker rundt omsorgssvikt, i samfunnet generelt, men også i skolen?
- Hvilke erfaringer har du selv? #
- **Tegn og signaler!**
- Hvilke verktøy benytter dere for å avdekke, rapportere og håndtere omsorgssvikt? #
- Beskriv gjerne spesifikke episoder – **pass på taushetsplikt og ikke gjenkjennelig informasjon!**
- Hva slags prosedyrer har dere når dere oppdager omsorgssvikt?

Risikofaktorer:

- Hva tenker du er risikofaktorer når det kommer til barn og unge? #
- Fortell gjerne om konkrete episoder og utfordringer knyttet til dette

Beskyttelsesfaktorer:

- Hvordan tenker du at skolen kan fungere som en beskyttende arena for de sårbare barna? #
- Blir det undervist om temaer som omsorgssvikt, får barna kunnskap om slike temaer?
- Har du opplevd at barn du mistenker har det vanskelig hjemme søker tilknytning og oppmerksomhet fra dere lærere i større grad enn andre barn? #

Vedlegg 3

Vil du delta i forskningsprosjektet «Sårbare barn –Norske læreres møte med barn utsatt for omsorgssvikt»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke norske læreres erfaringer med barn utsatt for omsorgssvikt og familievold. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg og dine lærere. Dette skrivet vil også gis til de aktuelle lærerne slik at de får lest igjennom hva det betyr å delta, hvilke rettigheter de har og slik at de får signert skriftlig samtykke.

Formål

Formålet med prosjektet er å kartlegge hvordan norske lærere håndterer, identifiserer og erfarer barn som er utsatt for vanskelige temaer som omsorgssvikt og familievold, og hvilke verktøy de benytter seg av i denne prosessen. I mitt prosjekt ønsker jeg å ha fokus på barneskolelærere, der jeg ønsker å intervju 4-6 lærere med ulikt nivå av erfaring, både noen som har jobbet i skolesystemet i flere tiår samt nyutdannede lærere, både mannlige og kvinnelige lærere og lærere både i småskolen fra 1. til 4. klasse, og lærere fra 5. til 7. klasse. Dette for å se om det finnes variasjoner i grad av trygghet når det kommer til rapportering og identifisering og for å se om det finnes forskjeller når det kommer til mannlige og kvinnelige lærere.

Problemstillingen og underspørsmålene jeg ønsker å ha fokus på er:

- *«Hvilke tegn og signaler kommer til uttrykk av barn som opplever omsorgssvikt og på hvilke måter oppdager lærere disse?»*
- *«Hvilke risikofaktorer kan sees som de viktigste når det kommer til sårbare barn og unge?»*
- *«Hvordan kan skolen fungere som en beskyttende faktor for barn som er utsatt for omsorgssvikt?»*
- *«Hvilke verktøy benytter barneskolelærere for å identifisere omsorgssvikt og familievold?»*

Prosjektet vil være del av min masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er Universitetet i Sørøst-Norge som er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker som tidligere nevnt å intervjuere lærere på barneskolen, så jeg sender dette informasjonsbrevet til deg ettersom du er rektor på barneskole. Det er viktig for meg at prosjektet er godkjent av deg, spesielt hvis du har noen lærere du umiddelbart tenker kan være aktuelle, men også at du kan hjelpe meg med å komme i kontakt med lærere som kan være aktuelle for dette prosjektet.

Jeg ønsker å intervjuere lærere fordi det er det yrket som er mest sammen med barna med unntak av foreldrene, og de tilbringer såpass mye tid med barna over en relativt lang periode at jeg er trygg på at de vil gi meg verdifull innsikt og informasjon rundt dette temaet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du synes at din barneskole og lærerne på din skole passer til å delta i prosjektet innebærer det semistrukturerte dybdeintervjuer som vil ta ca. 1t å gjennomføre. Opplysningene som samles inn vil i stor grad være lærernes egne refleksjoner rundt erfaringer og opplevelser de har, men det vil også bli stilt spørsmål om lærernes kjønn og hvor mange år de har jobbet i skolesystemet. Alle opplysningene samles inn via lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun jeg som student og eventuelt min veileder som vil ha tilgang til opplysningene som blir gitt.

Jeg ønsker ikke å samle inn andre personlige data enn kjønn, erfaring i antall år og eventuelt en mailadresse eller et telefonnummer i tilfeller der det oppstår situasjoner der det kreves fordypning eller at det oppstår andre spørsmål underveis i prosjektet. Disse opplysningene vil det kun være meg som har tilgang til, og de lagres uten tilknytning til selve intervjumaterialet.

Deltakerne vil ikke bli gjenkjennelig i den fremtidige publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er november 2021, men jeg ønsker å ta vare på opplysningene frem til juni 2022 i tilfelle det oppstår situasjoner som gjør at jeg ikke blir ferdig til november.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst-Norge ved Moses Deyegbe Kuvoame, telefon: 917 53 783 eller på epost (moses.d.kuvoame@usn.no) eller aktuell student Desiree Sørensen, telefon: 47880564 eller på epost (valeveien2801@gmail.com)
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg på epost (personvernombud@usn.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Moses Deyegbe Kuvoame

Desiree Sørensen

(Forsker/veileder)

(Student)

-

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [Sårbare barn – norske læreres møte med barn utsatt for omsorgssvikt og familievold], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i kvalitative dybdeintervjuer

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4

Vurdering fra NSD

Referansenummer

809618

Prosjekttittel

Sårbare barn - Norske læreres møte med barn utsatt for omsorgssvikt

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Moses Deyegbe Kuvoame, moses.d.kuvoame@usn.no, tlf: 91753783

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Desiree Sørensen, valeveien2801@gmail.com, tlf: 47880564

Prosjektperiode

10.06.2021 - 30.11.2021

Vurdering (1)

02.07.2021 – Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den xx.06.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.11.2021 og data med personopplysninger oppbevares til 10.06.2022 og data med personopplysninger oppbevares til 10.06.2022 i tilfelle forsinkelse av masteroppgaven.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Nettskjema UiO er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-enderinger-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Artikkel

Sårbare barn – Norske læreres møte med barn utsatt for omsorgssvikt

Sammendrag

Det finnes tydelige sammenhenger mellom erfaringer med omsorgssvikt og skjevutvikling samt psykososiale problemer. Det er også klare indikasjoner på hvor alvorlige og langvarige konsekvenser slike opplevelser i barndommen kan ha for videre utvikling og fremtidig voksenliv. Dette prosjektet tar for seg denne tematikken og har sett på hvordan en yrkesgruppe som tilbringer mye tid med de samme barna opplever omsorgssvikt i samfunnet og hvordan de går frem for å identifisere, rapportere og forebygge omsorgssvikt blant sine elever. Målet med prosjektet var å finne ut av hvordan lærere opplever en slik vanskelig og uangripelig tematikk, og hva de gjør for å oppdage tilfeller av omsorgssvikt blant sine elever. Resultatene drøftes og fortolkes i lys av internasjonal litteratur for å se om forholdene er de samme og om lærernes erfaringer, identifiseringer og rapporteringer ligner de funnene fra internasjonale studier. I dette prosjektet kom det tydelig frem at det var relasjoner, omsorg, trygghet, kommunikasjon og sosiale forhold som var de temaene som var mest relevante i lærernes hverdag, og at det var disse temaene de så på som de viktigste faktorene for å identifisere, rapportere og forebygge så mange tilfeller som mulig.

Nøkkelord

Omsorgssvikt, lærere, risikofaktorer, konsekvenser, forebygging

Innledning

Omsorgssvikt er en av de største folkehelse- og velferdsproblemene i høyinntektsland. Hvert år blir 4-16% av barn utsatt for fysisk mishandling, og en av ti er enten forsømt eller utsatt for psykisk og emosjonell mishandling (Gilbert et.al, 2009, s. 68). Det antas også at om lag 155 000 dødsfall på verdensbasis blant barn yngre enn 15 år skyldes mishandling og forsømmelse (Gilbert et.al, 2009, s. 73). Omsorgssvikt er også et internasjonalt problem med anslagsvis 57000 dødsfall blant barn de siste 15 årene (Goebbels et.al, 2008, s. 941).

Omsorgssvikt har blitt ansett som et viktig folkehelseproblem gitt sammenhengen med langvarige, negative konsekvenser og signifikante samfunnsmessige kostnader (Hafstad et.al, 2020, s. 1). Ifølge Blindheim viser en amerikansk studie at traumatisering fra barndom til voksenlivet koster samfunnet like mye som HIV og kreft til sammen, men at de ressursene som blir satt inn kun er 1:100 (Blindheim, 2012, s. 189). På bakgrunn av forskning på feltet er det god grunn til å anta at traumatisering opplevd i barndommen på mange måter muligens er vår tids største helseproblem, og mest sannsynlig hovedårsaken til psykiske vansker både i oppvekst og voksen alder (Blindheim, 2012, s. 190).

Hovedtekst

Begrepsavklaring

I denne artikkelen vil begrepet omsorgssvikt brukes som en fellesbetegnelse på både overgrep og forsømmelse, slik det er brukt i rapporten til Møller (Møller, 2018, s. 50). Forsømmelse er et begrep som dekker omsorgspersoners manglende evne til å oppfylle barnas grunnleggende behov, som mat, husly og tilsyn, samt følelsesmessige, skolemessige og medisinske behov. Overgrep vil dekke fysisk, psykisk og seksuelle overgrep. Fysiske overgrep skyldes skader påført av omsorgspersoner som ikke skyldes uhell og emosjonelle eller psykiske overgrep omfatter atferd fra omsorgspersoner som hemmer barns emosjonelle utvikling (Møller, 2018, s. 51).

Blindheim opererer med fire former for omsorgssvikt: fysisk mishandling, emosjonell trakassering, neglisjering og seksuelt misbruk. Dette er de samme begrepene som inngår i definisjonen til Møller, og vil videre brukes ved fellesbetegnelsen omsorgssvikt (Blindheim, 2012, s. 170).

Forekomst av omsorgssvikt

Omsorgssvikt er et globalt problem der omtrent 1% av verdens befolkning av mindreårige får tilfeller bekreftet hvert år. Likevel er det vist gjennom flere undersøkelser at forekomsten sannsynligvis er høyere enn det, og at ca. 7.6% av gutter og 18% av jenter opplever seksuelt misbruk, 22.6% av barn opplever fysisk misbruk, 35.3% opplever emosjonell/psykisk mishandling og 18% opplever omsorgssvikt (Debowska et.al, 2017, s. 100).

Sett med norske øyne viser UEVO studien til Hafstad et.al resultatene fra en studie gjennomført med et representativt utvalg norske ungdommer fra 12-16 år at 15% har opplevd mild fysisk mishandling, 4% har opplevd grov fysisk mishandling, 18% har opplevd emosjonell mishandling, 14% har opplevd omsorgssvikt og 6% har opplevd seksuelt misbruk. 5% har i tillegg vært vitne til fysisk vold mot mor, 2% har vært vitne til fysisk vold mot far (Hafstad et.al, 2020, s. 8).

Analyser av nyere studier viser at omfanget av vold fra foreldre har gått ned fra 18% i 2007 til 9% i 2015 (Løvgren et.al, 2017, s. 114). Denne reduksjonen gjelder mild vold og ikke grov vold, men den grove volden har generelt lavere omfang enn den milde volden. Den grove volden har ofte bakgrunn i omfattende familieproblemer og ikke umiddelbar frustrasjon slik mild vold ofte har (Løvgren et.al, 2017, s. 122).

Tegn og signaler

Ifølge en rapport fra Helsedirektoratet er noen av de vanligste tegnene og signalene på omsorgssvikt tilbaketrukkethet, dårlig selvbilde, trøstesløshet, angst, sinne, hypersensitivitet, interesseløshet, konsentrasjonsvansker, oppmerksomhetssøkende, forsinkede ferdigheter, læringsvansker, selvdestruktiv atferd, ettergivende atferd, uvanlig tilknytningsatferd, klynger seg til voksne, uvanlig sosial kompetanse, konfliktsøkende og avviser voksenkontakt. De vanligste fysiske tegnene er ofte uvanlig påkledning, hygiene, spiseforstyrrelser, trøtthet, fysiske plager, manglende tilsyn, manglende medisinsk oppfølging og at barna selv forteller om egen situasjon (Møller, 2018, s. 53, 55, 57 og 58).

I artikkelen til Milot et.al beskriver de også at barn utsatt for omsorgssvikt oftere sliter med mer eksterntaliserende og internaliserende atferdsproblemer enn barn som ikke er utsatt for de samme erfaringene. De utsatte barna har høyere risiko for å slite med depressive symptomer, aggressiv atferd, sinne, frustrasjon, opposisjonell atferd, og dårlige sosiale ferdigheter (Milot et.al, 2010, s. 225).

Ifølge Maguire et.al er noen av de vanligste tegnene og signalene barn utsatt for omsorgssvikt viser lav selvtillit, depressive symptomer, dårlig selvregulering, dårlig språk og kommunikasjonsferdigheter, lavere IQ, ADHD symptomer, skoleproblemer, mangel på nære relasjoner, vansker med vennskap, aggresjon, sterkt ønske om å tilfredsstille og ønsker nærhet til andre (Maguire et.al, 2014, s. 646, 648, 649 og 650).

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Risikofaktorer innebærer enhver eksponering som kan lede til økt sannsynlighet for negativ utvikling. Det er også mulig at barn blir utsatt for flere typer risikofaktorer, noe som kalles risikooppbygging, og kan føre til at sannsynligheten øker for negative utfall etter hvert som barnet vokser opp (Møller, 2018, s. 10). De vanligste risikofaktorene når det kommer til barn og unge er fysisk eller psykisk sykdom, overgrep, vold, konflikter mellom foreldre, vitne til vold, rusmisbruk, familiestørrelse, foreldres opplevelser av vold i egen barndom, tilknytningsproblemer, foreldres kriminelle atferd, foreldre med lav utdanning, dårlig økonomi, arbeidsløshet, fattigdom og foreldres etniske bakgrunn (Møller, 2018, s. 14, 20, 23 og 26; Gilbert et.al, 2009, s. 71; Hafstad et.al, 2020, s. 8; Løvgren et.al, 2017, s. 114).

Beskyttelsesfaktorer på den andre siden innebærer enhver faktor som bidrar til å skape og styrke en positiv utvikling for barna. Disse vil på den måten være med på å motvirke eventuelle risikofaktorer barna er utsatt for og kan bidra til en trygg og positiv utvikling (Møller, 2018, s. 10). Noen vanlige beskyttelsesfaktorer er grunnleggende omsorg, grensesetting, veiledning, stabilitet, skolemiljø, jevnaldrende, eldre søsken, forutsigbare hverdagsrutiner, følelsesmessig tilgjengelige foreldre, trygghet, nære relasjoner til lærere, autoritativ oppdragsstil, sosiale nettverk, foreldreinnsyn, familiestøtte og foreldreaksept (Møller, 2018, s. 14, 20, 23 og 24; Collins et.al, 2017, s. 81; Bø, 2004, s. 228 og 232).

Mennesker som har opplevd emosjonell mishandling, fysisk vold, seksuelt misbruk, forsømmelse, psykiske vansker i familien, rusmisbruk, vold mot mor, en eller ingen foreldre og fengsling har 4600% økt risiko for å utvikle rusmisbruk (tallet gjelder for gutter), 3000-5100% økt risiko for å utføre selvmordsforsøk og 460% større risiko for å utvikle depresjon enn mennesker som ikke har opplevd lignende erfaringer i barndommen. Slike erfaringer fra barndommen fører generelt sett til tidligere død (Blindheim, 2012, s. 171).

Konsekvenser

Omsorgssvikt påvirker livet til de utsatt for det i stor skala og kan i de verste tilfellene få langvarige og alvorlige konsekvenser. Det er på bakgrunn av dette viktig å forebygge slik at så mange som mulig slipper å oppleve omsorgssvikt og slik at konsekvensene påvirker så få som mulig inn i voksenlivet. Noen av de vanligste konsekvensene av omsorgssvikt omfatter psykososiale problemer, økt risiko for fremtidig partnervoldserfaringer, lavere skoleprestasjoner, økonomiske

problemer, atferdsproblemer, rusmisbruk, kriminalitet, voldsbruk, økte sjanser for å utsette egne barn for lignende opplevelser og økte sjanser for å oppleve partnervold i voksen alder (Kirsebom et.al, s. 16; Gilbert et.al, 2009, s. 74, 75 og 77; Debowska et.al, 2017, s. 108; Dovran et.al, 2019, s. 2; Afifi et.al, 2017, s. 2 og 5).

De vanligste helseproblemene er økte helseplager, dårligere helse, død, alvorlig skade, depresjon, angst, post-traumatisk stresslidelse, selvmordsforsøk, overvekt, spiseforstyrrelser, tenåringsgraviditeter, selvskading, svakere immunforsvar, tilknytningsproblemer, slag, kreft, hjerteproblemer, diabetes, røyking, frakturer, høyt blodtrykk og søvnproblemer (Kirsebom et.al, 2014, s. 14 og 16; Gilbert et.al, 2009, s. 68, 75 og 76; Blindheim, 2012, s. 171; Ban & Oh, 2016, s. 36; Stirling & Jackson, 2008, s. 667; Sheikh et.al, 2016, s. 18).

Teori

En viktig teori når det kommer til barn og unge er tilknytningsteorien til John Bowlby. Denne teorien beskriver hvordan mennesker har en biologisk motivasjon for å søke tilknytning, fysisk nærhet og trøst i situasjoner man opplever som farlige. Barna håndterer dette ved å erfare hvordan foreldre og andre nære omsorgspersoner oppfører seg i slike situasjoner, for å finne ut av hvor tilgjengelige de er, og hvor gode de er på å gi trøst og beskyttelse i situasjoner barna anser som farlige. Det er mulig for barn å ha flere tilknytningspersoner de utvikler disse relasjonene til (Hutchinson & Oltedal, 2017, s. 159). I de tilfellene der barnet er grunnleggende trygt og foreldrene ikke lenger trenger å kun fokusere på å yte omsorg trer andre kontaktformer frem, gjennom lek, fellesskap, sosialisering og veiledning med andre barn og voksne utenfor primærfamilien. Innenfor tilknytningsteorien er man opptatt av hvordan mennesker vokser opp til å bli selvregulerende, selvreflekterende, sosialt kompetente og uavhengige psykologiske vesener (Hutchinson & Oltedal, 2017, s. 160).

Howe skriver i sin bok at barn som har opplevd mishandling ofte er mer aggressive, mens barn som har opplevd omsorgssvikt ofte er mer innesluttet, og at begge disse strategiene er for å minske kontakten og det som kreves for å opprettholde relasjoner med jevnaldrende og lærere. Disse vanskene korrelerer i stor grad med dårligere akademiske prestasjoner og muligheten for problematisk atferd er høy. Samtidig finnes det bevis for at dersom lærerne klarer å beholde disse elevene, og gi dem den tryggheten og støtten de desperat trenger, så kan de fungerer som en trygg

havn der elevene kan få muligheten til å takle skolearbeid på en bedre måte, få bedre relasjoner til jevnaldrende og oppnå gode resultater senere i livet (Howe, 2011, s. 181).

Lærere og omsorgssvikt

Barn som har vært utsatt for omsorgssvikt og mishandling sliter oftere med tilknytning til andre enn barn uten slike opplevelser. Dette gjelder også når det kommer til å danne trygge relasjoner med lærere og medelever, men hvis barna klarer å danne disse relasjonene med både jevnaldrende og lærere har det muligheten til å redusere problematisk atferd hos barna (Ban & Oh, 2016, s. 36). Læreres evne til å vise interesse og gi støtte er særlig viktig for å lindre elevens problemer, samtidig som apati og overdreven strenghet gjorde problemene verre. Det betyr derfor at støttende og engasjerte lærere, samt positive jevnalderrelasjoner, er særlig viktig for at barn utsatt for omsorgssvikt skal ha muligheten til å håndtere skolehverdagen på best mulig måte (Ban & Oh, 2016, s. 37).

Ifølge Collins et.al (2017) er karakteristikken for et godt lærer-elev forhold nærhet, varme, positiv påvirkning og mangel på konflikt, aggresjon og uoverensstemmelser. Nære lærer-elev forhold gir elevene en kontekst der de kan utvikle seg, lære seg nødvendig selvregulering, føle emosjonell sikkerhet og skaffe seg ferdigheter som fremmer sosial interaksjon og positiv tilpasning (Collins et.al, 2017, s. 72). Slike forhold kan være med på å minske sjansen for at elever utøver problematisk atferd i tidlig barndom (Collins et.al, 2017, s. 74). Forskning viser at lærer-elev forhold har særlig spesiell betydning for barn med høyere risiko for å oppleve risikofaktorer (Collins et.al, 2017, s. 79).

Å oppdage komplekse problemer, slik som omsorgssvikt, er en vanskelig oppgave som krever erfaring, kunnskap og et øye for detaljer. Tilfeller av omsorgssvikt er sjeldent svart-hvitt og det kan være vanskelig å skille mishandling fra vanlige uhell, spesielt når alle barn er individer og oppfører seg ulikt. Ifølge Walsh et.al (2008) er trening på å identifisere og rapportere viktig ettersom dette gir lærere en bedre forståelse og mer kunnskap og erfaring. Deres selvtillit og tidligere erfaring med omsorgssvikt vil også i stor grad være med på å avgjøre om de identifiserer og rapporterer fremtidige tilfeller (Walsh et.al, 2008, s. 991). Et annet aspekt ved læreres erfaringer med omsorgssvikt er at de ofte ikke besitter nok kunnskap om temaet, men at de ifølge studien til Walsh & Farrell tilpasset seg og søkte kunnskap der de følte at de manglet dette. Dette førte til at de tok saken i egne hender og søkte råd og informasjon i de tilfellene der de trengte det (Walsh & Farrell,

2008, s. 596). Og selv om dette er en imponerende løsning er den kortvarig i den forstand at lærere ikke er ansvarlige for sin egen informasjonsinnsamling, og at det heller burde bygges på læreres kunnskap allerede i utdanningsløpet (Walsh & Farrell, 2008, s. 597).

I artikkelen til Maguire et.al tar de opp hva som ligger til grunn for at lærere synes det er vanskelig å rapportere tilfeller av omsorgssvikt. Årsakene var manglende kunnskap om indikatorene på omsorgssvikt, bekymring for at trekk og signaler overlapper med andre barndomstilstander, manglende selvtillit angående hva som er rimelig grunn til mistanke eller et ønske om å formidle lavere nivåer av forekomst (Maguire et.al, 2014, s. 642).

Goebbels med kolleger fant ut at lærere som aldri før hadde mistenkt omsorgssvikt hadde mindre selvtillit når det kom til sine egne ferdigheter for å identifisere og rapportere. De hadde også færre års erfaring og lavere akademiske kvalifikasjoner (Goebbels et.al, 2008, s. 941). Det som kom frem som viktigst når det kom til rapportering var lærernes holdninger, identifiseringsferdigheter, kunnskap, trening, påvirkninger, lærernes personlige karakteristikk og trekk ved omsorgssvikten. Noen av årsakene til at de ikke rapporterte var bekymring for at rapportering vil skade lærer-elev forholdet, lærer-familie forholdet, frykt for å rapportere feil, frykt for at rapporteringen vil gjøre omsorgssvikten verre og bekymring rundt det at svakheter i systemet vil skade familien eller mislykkes i å hjelpe barnet (Goebbels et.al, 2008, s. 942).

Metode og utvalg

Datagrunnlaget i studien er hentet fra kvalitative, semistrukturerte dybdeintervjuer utført ansikt-til-ansikt. Utvalget bestod av tre kontaktlærere og en sosiallærer på tre ulike skoler på Østlandet og prosjektet er godkjent av NSD. Skriftlig informert samtykke ble signert av informantene før intervjuene startet og intervjuene foregikk fra september 2021 til februar 2022 (Kirsebom et.al, 2014, s. 5). Informantene ble rekruttert både gjennom en e-post direkte til rektor, via eget nettverk og via et publisert innlegg på Facebook, og var alle kvinnelige lærere på 4. - 7.trinn på barneskoler.

Forskningsspørsmålene jeg ønsket å undersøke var:

- *«Hvilke tegn og signaler kommer til uttrykk av barn som opplever omsorgssvikt, og på hvilke måter oppdager lærere disse?»*
- *«Hvilke risikofaktorer kan sees som de viktigste når det kommer til sårbare barn og unge?»*

- *«Hvordan kan skolen fungere som en beskyttende faktor for barn som er utsatt for omsorgssvikt?»*
- *«Hvilke verktøy benytter barneskolelærere for å identifisere omsorgssvikt?»*

Resultater

Når det kommer til spørsmålet om tegn og signaler var det temaene atferd og kontakt som var mest fremtredende blant lærernes svar. Lærerne forklarte hvordan særlig endring i atferd var noe de spesielt la merke til blant sine elever, og illustrerte hvordan både utagerende atferd, innesluttet atferd, at de gråter lettere, er med i konflikter de vanligvis ikke er en del av, at de blir mer monotone, endring i spisevaner, vansker med følelsesregulering, seksuell atferd og lek og ulike kommentarer alle var typer av atferd som de var opptatt av og oppmerksomme på i prosessen med å oppdage omsorgssvikt. En lærer poengterte at hun tenkte på atferd som *«det finnes ikke vanskelige barn, det finnes bare barn som har det vanskelig»*. Temaet kontakt gikk spesielt ut på at det kan være vanskelig å oppnå kontakt med elever som har det vanskelig hjemme da de sjelden stoler på voksne og ofte trekker seg unna, og at et typisk tegn er når de søker kontakt, men allikevel avviser den fysiske kontakten. *«De søker å være nær, men om en strekker ut hånden for å møte dem kan de trekke seg litt unna. Ikke langt, men de ønsker ikke klemming, leing, sitte på fanget, men de ønsker å bli sett, være i nær avstand»*.

Rundt spørsmålet om hva lærerne tenker er risikofaktorer var det temaene sosiale forhold og sosioøkonomiske forhold som var mest relevante. De utdypet sosiale forhold som alkohol og rusmiddelmisbruk, mors og fars bakgrunn, psykiske lidelser hos noen av familiemedlemmene, psykiske eller fysiske begrensninger hos barnet selv, syke foreldre, tidligere opplevde traumer, barnas eget temperament, annerledeshet i form av fysisk utseendet eller etnisk bakgrunn og at det har vært omsorgssvikt i flere ledd i samme familie. *«Det er veldig sann når vi begynner å ane ting og gjør litt undersøkelser hvor vi snakker med de hjemme at vi får litt informasjon og da ser vi at det kanskje er flere risikofaktorer til stede, og da blir vi veldig obs på de barna sann at de ikke skal oppleve noe vanskelig på skolen også»*. Disse temaene overlapper til en viss grad, men når det kommer til sosioøkonomiske forhold ble fokuset lagt mer på familiens ressurser både økonomisk og ellers, dårlig økonomi innad i familien, lavere utdanningsnivå blant foreldrene og fattigdom. Et av sitatene passer fint inn i dette ved *«at man tenker omsorgssvikt som noe voldsomt noen har gjort, og innimellom så er det liksom bare at man ikke får den støtten man trenger»*.

Det var spesielt rundt skolen som beskyttende faktor at de fleste gjentakende temaene var særlig representert. Her var det temaene relasjoner, trygghet, å se eleven, omsorg og mestring som stod sterkest frem som beskyttende faktorer for sårbare barn på skolen. De viktigste aspektene som lærerne dro frem når de ble spurt om skolen kunne fungere som en beskyttende faktor var trygge relasjoner til voksne, følelsen av å bli sett og akseptert, mestringsstrategier, læringen av sosiale ferdigheter, veiledning og tilbakemeldinger, undervisning i livsmestring, følelser, vold og kroppen min eier jeg, fast lærer over lengre tid, skolen som en fri-arena, klasse miljø og lærerrelasjoner og at skolen kan fange opp ting og hjelpe dersom for eksempel omsorgssvikt foregår. Et av de viktigste aspektene var trygghet, *«men jeg føler at skolen skal være et fint sted å være da, at man er trygg der»*, og relasjoner både til læreren og til andre jevnaldrende, samt det å føle at man blir sett, spesielt hvis dette er noe som ikke skjer så ofte hjemme.

Resultatet som oppstod på spørsmålet om verktøy var varierende og det virker som det er veldig individuelt og opp til den enkelte skolen hvilke verktøy de ønsker å benytte seg av. Noe som allikevel stod sterkt hos alle lærerne var samtaler og god kommunikasjon, både med andre lærere, helsesykepleier, rektor og barnevernet, samt antenner eller magefølelse som man får etter å ha opparbeidet seg litt erfaring og blitt godt kjent med elevene sine. Noen av de spesifikke verktøyene var opplæring i traumbasert omsorg, undersøkende samtaler, jevnlig elevsamtaler så ofte som hver måned, pedagogisk analyse, elevundersøkelsen og brosjyrer med informasjon om hvem man kan snakke med dersom man trenger det. Et av de viktigste poengene ble oppsummert av en av lærerne da hun sa: *«Det er noe som heter: hvis du ikke tror det så ser du det ikke, vi må tro det»*.

Noe annet lærerne var veldig opptatt av var kommunikasjonen og samarbeidet med elevenes familier. De ønsker på en måte å bruke seg selv som ytterligere verktøy ved å tilby hjelp og støtte til elevens familier for å sørge for at det ikke er mangel på hjelp som er problemet. Et gjennomgående utsagn var *«for det er iblant utfordrende å være foreldre, og livet går opp og ned, vi vil gjerne hjelpe om det er noe dere strever med»*. Det er mange familier som trenger litt ekstra hjelp, og de lærerne som ble intervjuet i dette prosjektet var tydelige på at de ønsker å bidra med den hjelpen de kan *«for det er dritvanskelig å ha barn. Det er helt fantastisk, men det er helt vanvittig vanskelig»*. Og det er viktig for lærerne at elevene har det bra og at de har en så fin og stabil barndom og skolehverdag som mulig. En lærer forklarte frustrasjonen på denne måten: *«også vet man at de trenger hjelp, de holder liksom så vidt hodet over vannet, det går akkurat til at dette er bra nok, men så vet man at dette er bare på hengende håret og i perioder så er det sikkert ikke bra nok»*.

Diskusjon

Lærerne som ble intervjuet i prosjektet hadde flere gode eksempler på det de beskrev som tegn og signaler på omsorgssvikt, og dette sammenfaller i stor grad med gjeldende litteratur på feltet. Det som går igjen både i litteraturen og i svarene fra intervjuene i dette prosjektet er endring i atferd. Alt fra sinne til tilbaketrukkethet, at de gråter lettere, er konfliktsøkende, oppmerksomhetssøkende, viser dårlig selvregulering, ADHD-symptomer, uvanlig tilknytningsatferd og utviser selvdestruktiv atferd er vanlige tegn og signaler som lærerne er klar over og bevisst ser etter hos de barna de ser på daglig basis. Dette viser at den erfaringen lærerne opparbeider seg ved å jobbe tett på disse elevene gir et uvurderlig kunnskapsgrunnlag for å plukke opp disse elevene og identifisere og rapportere så tidlig som mulig (Møller, 2018, s. 53, 55, 57 og 58; Milot et.al, 2010, s. 225; Maguire et.al, 2014, s. 646, 648, 649 og 650).

Et av de spørsmålene flere av lærerne synes det var vanskelig å svare på var spørsmålet om risikofaktorer. De synes dette er vanskelig fordi de vet litt om hva som klassifiseres som risikofaktorer, men det er noe det er spesielt vanskelig for lærerne å få vite noe om siden elevene ikke er pliktet til å fortelle om ting som foregår hjemme. De var allikevel i stand til å identifisere flere risikofaktorer de tenkte på som særlig relevante, der både lærerne og litteraturen ser på faktorer som fysisk eller psykisk sykdom, vold, konflikter i familien, rusmisbruk, lavt nivå av utdanning, dårlig økonomi, fattigdom og etnisk bakgrunn som aktuelle risikofaktorer når det kommer til barn og unge (Møller, 2018, s. 14, 20, 23 og 26; Gilbert et.al, 2009, s. 71; Hafstad et.al, 2020, s. 8; Løvgren et.al, 2017, s. 114).

Et av aspektene lærerne fant det lettest å svare på gjaldt skolen som beskyttende faktor. Skolen kan bidra med trygge relasjoner til voksne og jevnaldrende, mestringsstrategier, grensesetting, veiledning, grunnleggende omsorg, læringen av sosiale ferdigheter, sosial nettverksbygging, forutsigbare hverdagsrutiner og gi elevene en følelse av å bli sett og akseptert. Alle disse aspektene bidrar til å beskytte elevene, og særlig de elevene som opplever en eller flere risikofaktorer (Møller, 2018, s. 14, 20, 23 og 24; Collins et.al, 2017, s. 81; Bø, 2004, s. 228 og 232).

For å oppdage omsorgssvikt tar lærerne i bruk ulike verktøy som varierer fra skole til skole. Noe som var gjennomgående var samtaler i team og god kommunikasjon med andre lærere, rektor, helsesykepleier og andre ressurspersoner som barnevern og øvrige ansatte på skolen. Et annet verktøy alle lærerne snakket om gjaldt magesfølelsen man får etter å ha opparbeidet seg erfaring, og de antennene man får i ulike situasjoner som lærer. Det kom tydelig frem at lærerne godt kunne

tenkt seg mer konkrete verktøy ettersom dette kunne bidratt til å gjøre identifiseringen mer oversiktlig og gjøre det lettere å vite hvordan man skal gå frem i ulike situasjoner. Omsorgssvikt er tross alt et komplekst problem det foreligger mye usikkerhet rundt, så mer systematisering og konkretisering av verktøy hadde muligens gjort prosessen enklere å navigere. I likhet med studien til Walsh & Farrell var det tydelig at flere av lærerne jeg intervjuet hadde disse temaene som interessefelt og gjerne tilegnet seg ekstra kunnskap i form av kurs og informasjonshenting på egenhånd for å best mulig håndtere problematikken (Walsh & Farrell, 2008, s. 596).

Teorigrunnlaget i prosjektet er tilknytningsteorien til John Bowlby, og er særlig interessant ettersom elev-lærer-relasjoner er sentrale i litteraturen. Dette var i tillegg det lærerne beskrev som det viktigste aspektet ved dem som lærere, relasjonene de har med elevene sine. Howe beskriver hvordan lærerne har en unik evne til å gi elevene sine støtte og trygghet på en måte som gjør at den tilknytningen blir særlig viktig for at barnet skal lykkes senere i livet. En av informantene beskrev dette som *«hvis jeg som lærer kan være den ene som gjør at barnet klarer seg i livet, så er det det viktigste jeg gjør»*. Jeg opplevde det også som veldig tydelig hvor mye lærerne ønsket å bidra med den trygge voksenrelasjonen, særlig til de barna de var redd for ikke fikk en lignende relasjon hjemme. En annen informant beskrev det som *«Noen barn søker ekstra oppmerksomhet hos oss, det kan være mange grunner til det, men ofte opplever jeg at når et barn som trenger litt ekstra oppmerksomhet skjønner at læreren bryr seg og vil de godt så søker de oppmerksomhet fordi de stoler på oss»*.

Avslutning

Lærerne jeg intervjuet i dette prosjektet utviste en særegen kjærlighet og omsorg for elevene sine, og de ønsker ikke noe annet enn å bidra til å være trygge voksenpersoner som kan hjelpe elever og familiene deres dersom det oppstår situasjoner som er vanskelig å håndtere. De ønsker å være barnas trygge havn og være en stemme for barnets beste i situasjoner og konflikter der motstridende følelser oppstår blant partene.

De vanligste forslagene når det kom til forebygging gikk i hovedsak ut på kunnskap, veiledning og kommunikasjon. Konkrete forslag gikk ut på god informasjon til foreldre, opplæring i barns behov, veiledning av foreldre, foreldrekurs på helsestasjoner, faste spørsmål på elevsamtaler, enkle kartleggingskjemaer der lærere kan holde styr på risiko- og beskyttelsesfaktorer, opplæring i utforskende samtaler med barn, prosedyrelignende oppskrifter på tegn og hva man gjør steg for

steg, informasjon om hva barnevernet faktisk gjør og lovfesting av miljøterapeuter på alle skoler. Lærere og andre hjelpeinstanser er der for å hjelpe, og det er lov å be om hjelp. Så må vi som jobber med familier gjøre det akseptabelt og enkelt å be oss om hjelp.

Det er fortsatt behov for mer forskning innenfor temaet, så videre ville det vært interessant å sett på større informantgrupper for å se om det er andre aspekter som viser seg viktige å se på. Det er også et stort behov for forskning og utprøving av forebyggende tiltak. Til slutt ville det vært interessant å intervju ungdommer og voksne som selv har erfaringer med omsorgssvikt for å høre hva de tenkte og hvordan de mener lærere kan plukke opp og identifisere for eksempel tegn og signaler på en bedre måte enn man gjør i dag.

Referanseliste

- Afifi, T. O., Mota, N., Sareen, J. & MacMillan, H. (2017). The relationships between harsh physical punishment and child maltreatment in childhood and intimate partner violence in adulthood. *BMC Public Health* 17(493), 1-10. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4359-8>
- Ban, J. & Oh, I. (2016). Mediating effects of teacher and peer relationships between parental abuse/neglect and emotional/behavioral problems. *International Journal of Child Abuse & Neglect*, 61, 35-42. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.09.010>
- Blindheim, A. (2012). Ettervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Tidsskriftet Norges barnevern*. Nr. 3 (Vol 89). S. 168-195). Universitetsforlaget. https://ezproxy2.usn.no:2146/tnb/2012/03/ettervirkninger_av_traumatiserende_hendelser_i_barndom_og_o
- Bø, I. (2004). Ungdoms opplevelse av foreldreholdninger, nettverksstøtte og psykososiale problemer. Hvilke sammenhenger fins?. *Nordic studies in education* 24(3), 227-235. Hentet fra https://ezproxy2.usn.no:2146/np/2004/03/ungdoms_opplevelse_av_foreldreholdninger_netv_erksstotte_og_psykososiale_pr
- Collins, B. A., O'Connor, E. E., Supplee, L. & Shaw, D. S. (2017). Behavior problems in elementary school among low-income boys: The role of teacher-child relationships. *The Journal of Educational Research* 110(1), 72-84. <https://doi.org/10.1080/00220671.2015.1039113>
- Debowska, A., Willmott, D., Boduszek, D. & Jones, A. D. (2017). What do we know about child abuse and neglect patterns of co-occurrence? A systematic review of profiling studies and recommendations for future research. *Child Abuse & Neglect* vol. 70, 100-111. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.014>
- Dovran, A., Winje, D., Arefjord, K., Tobiassen, S., Stokke, K., Skogen, J. C., Øverland, S. (2019). Associations between adverse childhood experiences and adversities later in life. Survey data from a high-risk Norwegian sample. *International Journal of Child Abuse & Neglect*, 98. Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104234>
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*, 373(9657), 68-81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7)

- Goebbels, A. F. G., Nicholson, J. M., Walsh, K. & De Vries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: behaviour and determinants. *Health education research* 23(6), 941-951. <https://doi.org/10.1093/her/cyn030>
- Hafstad, G. S., Sætren, S. S., Myhre, M. C., Wichstrøm, M. B. & Augusti, E. M. (2020). Cohort profile: Norwegian youth study on child maltreatment (The UEVO study). *BMJ Open*, volume 10 (8), 1-10. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2020-038655>
- Howe, D. (2011). *Attachment across the lifecourse: a brief introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2017). *Praksisteorier i sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Kirsebom, B. M., Vatnar, S. K. B. & Bjørkly, S. (2014). Partnervoldserfaringer. Helseplager, skyld og ansvarsattribuering. Consequences of intimate partner violence. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51(11), 951-959. Hentet fra <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2014/11/partnervoldserfaringer>
- Løvgren, M., Stefansen, K., Smette, I. og Mossige, S. (2017). Barn og unges utsatthet for fysisk vold fra foreldre. *Tidsskriftet Norges barnevern*. Nr. 2 (Vol 94). S. 110-125. Universitetsforlaget. <https://ezproxy1.usn.no:3528/10.18261/issn.1891-1838-2017-02-04>
- Maguire, S. A., Williams, B., Naughton, A. M., Cowley, L. E., Tempest, V., Mann, M. K., Teague, M. & Kemp, A. M. (2014). A systematic review of the emotional, behavioural and cognitive features exhibited by school-aged children experiencing neglect or emotional abuse. *Child: care, health & development* 41(5), 641-653. Hentet fra <https://ezproxy2.usn.no:3481/10.1111/cch.12227>
- Milot, T., Éthier, L. S., St. Laurent, D. & Provost, M. A. (2010). The role of trauma symptoms in the development of behavioral problems in maltreated preschoolers. *International Journal of Child Abuse & Neglect*, 34(4), 225-234. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.07.006>
- Mossige, S. & Stefansen, K. (Red.). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA. (5/2016). *Vold og overgrep mot barn og unge – Omfang of utviklingstrekk 2007-2015*. NOVA Rapport Nr. 5/16. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5104/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Møller, G. (2018). *Kunnskapsgrunnlag – Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge*. (Helsedirektoratet Rapport IS-2696). Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/kunnskapsgrunnlag-metoder-for-tidlig-identifisering-av-risiko-hos-barn-og-unge/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20>

[Ounge.pdf/ /attachment/inline/d41f4072-ab66-4747-90e9-e9dcfe96ff65:ad36b31ca6167e7b8b1a61acab675effd970366a/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20Ounge.pdf](#)

- Sheikh, M. A., Abelsen, B. & Olsen, J. A. (2016). Clarifying Associations between Childhood Adversity, Social Support, Behavioral Factors, and Mental Health, Health, and Well-Being in Adulthood: A Person-Based Study. *Frontiers in Psychology* 7(727), 1-24. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00727>
- Stirling, J. & Jackson, L. A. (2008). Understanding the Behavioral and Emotional Consequences of Child Abuse. *American Academy of Pediatrics* 122(3), 667-673. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-1885>
- Walsh, K., Bridgstock, R., Farrell, A., Rassafiani, M. & Schweitzer, R. (2008). Case, teacher and school characteristics influencing teachers' detection and reporting of child physical abuse and neglect: Results from an Australian survey. *International Journal of Child Abuse & Neglect* 32(10), 983-993. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.03.002>
- Walsh, K. & Farrell, A. (2008). Identifying and evaluating teachers' knowledge in relation to child abuse and neglect: A qualitative study with Australian early childhood teachers. *Teaching and teacher education* 24(3), 585-600. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.07.003>